

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Віс декана природничо-географічного факультету

Л.П. Міронєць

вересня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Фізична географія України

галузь знань: 01 Освіта

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету
«28» серпня 2020 р.

Голова _____
(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Анатолій Олександрович кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “27” серпня 2020 року.

Завідувач кафедри
Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 7,5	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
3-й			
Семестр			
5-й		6-й	
Лекції			
		30 год.	
Практичні, семінарські			
Лабораторні			
		30 год.	
Самостійна робота			
		73 год.	
Консультації			
		2 год.	
Вид контролю			
		залік	
Рік підготовки:			
4-й			
Семестр			
7-й		8-й	
Лекції			
24 год.			
Практичні, семінарські			
Лабораторні			
24 год.			
Самостійна робота			
42 год.			
Консультації			
2 год.			
Вид контролю			
	залік		
Загальна кількість годин – 225			
6 семестр - 135 год.			
7 семестр - 90 год.			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів знань, вмінь та навичок, які давали б можливість майбутньому вчителю володіти знаннями загальних особливостей компонентів природи України, ландшафтної структури і фізико-географічного районування, розумітися у сучасних екологічних проблемах України.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

Здатність навчатися протягом усього життя в контексті неперервної фахової підготовки і соціального життя, вдосконалювати й розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень з високим рівнем самостійності (ЗК 1).

Здатність критично осмислювати основні світоглядні теорії і принципи у навчанні та професійній діяльності (ЗК 2).

Здатність здійснювати аналіз, синтез, оцінювання ситуації та/або завдання з метою виявлення шляхів для розв'язування та випрацювання рішення (ЗК 5).

Здатність використовувати фундаментальні основи різних парадигм природничої та суспільної географії, знання основних географічних теорій та законів, історії розвитку географічних досліджень та ідей для з'ясування географічних особливостей природи Землі, розміщення населення і господарства (ФК-1).

Здатність формулювати, аналізувати та синтезувати рішення наукових проблем на абстрактному рівні шляхом декомпозиції їх на складові із застосування географічних знань, постійно оновлювати та накопичувати власні знання з природничої та суспільної географії (ФК-2).

Здатність будувати відповідні моделі природних та суспільних географічних явищ, досліджувати їх для отримання нових висновків та поглиблення розуміння особливостей функціонування природних комплексів (ФК 3).

Здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фізико-географічними, економічними і соціальними параметрами розвитку територій (ФК 5).

Здатність сприймати новоздобуті знання з природничої та суспільної географії й інтегрувати їх із уже наявними. Здатність зорієнтуватися на рівні спеціаліста в певній вузькій області географії, яка лежить поза межами вибраної спеціалізації (ФК 8).

Методи навчання: частково-пошуковий; інтерактивні (дистанційні освітні технології, презентація); практичні методи навчання (лабораторна робота, розрахунково-графічні роботи).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Перед вивченням навчальної дисципліни студенти мають оволодіти знаннями з геології, метеорології та кліматології, геоморфології, географії ґрунтів з основами ґрунтознавства, картографії з основами топографії.

3. Результати навчання за дисципліною

	Програмні результати навчання	Очікувані результати навчання
ПРН 8.	Визначати знання та розуміння провідних парадигм ґрунтознавства та ландшафтознавства. Застосовувати основні методи ґрунтознавчих та ландшафтознавчих досліджень. Використовувати методи та методологічні прийоми для поглибленого аналізу ландшафтів та ландшафтоформуючих процесів. Проводити самостійну науково-дослідну роботу з ґрунтознавства та ландшафтознавства	Знати особливості ландшафтної організації території України. Вміти використовувати методи ландшафтного аналізу для оцінки ландшафтної структури та формування ландшафтів.
ПРН 9.	Демонструвати знання теоретичних основ геології. Встановлювати геологічну періодизації Землі та характеристику її етапів. Демонструвати здатності будувати геологічні розрізи та карти. Аналізувати та узагальнювати геологічні процеси та події. Оцінювати зміни навколишнього геологічного середовища під впливом урбанізації та господарської діяльності людини	Знати основні геологічні етапи формування території України. Вміти давати характеристику геологічної будови України та її регіонів.

ПРН 20.	Показувати знання та розуміння впливу фізико-географічного положення океану, материка, окремих фізико-географічних регіонів (території України) на особливості їх природи; головних рис формування материків, океанів, окремих фізико-географічних регіонів (території України), основних етапів розвитку природи, рельєфу та корисних копалин; кліматичних умов та кліматичного районування. Аналізувати структуру природної зональності в межах глобальних та локальних регіонів. Складати комплексну порівняльну характеристику фізико-географічних країн. Аналізувати схеми галузевих районувань та комплексного фізико-географічного районування території України	Знати особливості формування та диференціації живої і неживої природи України. Вміти виконувати порівняльний аналіз, складати типології та класифікації фізико-географічних об'єктів/явищ стосовно території України.
ПРН 21.	Демонструвати знання та розуміння територіально-політичної організації суспільства та основних концепцій політичної географії, провідні підходи до систематизації (класифікації і типізації) об'єктів політичної карти світу, принципи та норми міжнародного права, на яких ґрунтується мирне співіснування держав, механізми зміни форми й розмірів державної території	Знати особливості географічного положення території України, її адміністративного устрою.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з фізичної географії України; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом фізичної географії України.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення

	послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом з фізичної географії України; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має лише загальне уявлення про з фізичної географії України, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти для заліку (6-й семестр)

Поточний контроль												Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1						РОЗДІЛ 2							
T1	T2	T3	T4	T5	K1	T6	T7	T8	T9	T10	K2	60	100
4	4	4	4	4	10	4	4	4	4	4	10		
Самостійна робота												40	
3	3	3	3	4		4	5	5	5	5			

T1, T2 ... T10 – теми розділів; K1-K2 – контрольні роботи.

для заліку (7-й семестр)

Поточний контроль														Разом	Загальна сума	
РОЗДІЛ 3							РОЗДІЛ 3									
T11	T12	T13	T14	T15	T16	K3	T17	T18	T19	T20	T21	T22	T23	K4	60	100
3	3	3	3	3	3	10	3	4	3	3	3	3	3	10		
Самостійна робота														40		
3	3	3	3	3	3		3	4	3	3	3	3	3			

T11, T12 ... T23 – теми розділів; K3-K4 – контрольні роботи.

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка» від 27.04.2020 р., можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами та формами оцінювання є: усне та письмове опитування, тестування, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання практичних та розрахунково-графічних робіт, іспит. Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ ТА ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНОЇ БУДОВИ УКРАЇНИ

Тема 1. Фізико-географічне положення та орографічні складові України.

Широтне та довготне положення України. Площа та крайні точки території України. Центр України та методики його знаходження. Наслідки фізико-географічного положення. Загальні риси орографічної будови України. Височини, низовини, гори України, їх висотні характеристики.

Тема 2. Тектонічна та геологічна будова України.

Літосферні плити. Платформи та рухливий пояс, крупні тектонічні одиниці у їх межах. Дочетвертинні відклади. Четвертинні відклади на території України, їх географія. Неотектонічні рухи. Сейсмічність і грязьовий вулканізм на території України

Тема 3. Історія геологічного розвитку території України.

Формування кристалічного фундаменту древньої платформи та молодих платформ. Формування осадового чохла. Етапи геологічної історії території України. Неоген-антропогеновий етап. Роль плейстоценових зледенінь у формуванні природи України.

Тема 4. Геолого-геоморфологічна будова України.

Чинники рельєфотворення, їх прояв в Україні. Геоморфологічні рівні. Морфоструктури України. Морфоскульптури України, їх географія. Антропогенні форми рельєфу.

Тема 5. Корисні копалини України.

Класифікація корисних копалин. Паливні, рудні та нерудні корисні копалини України, пояснення їх різноманіття. Зв'язок поширення корисних копалин з геологічною будовою та історією розвитку.

РОЗДІЛ 2. ГІДРОКЛІМАТИЧНА ТА ГРУНТОВО-БІОГЕННА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Тема 6. Клімат України.

Кліматичні чинники, їх взаємодія над територією України. Кліматичні елементи. Зміни клімату. Сезони року. Кліматичне районування. Несприятливі (стихійні) метеорологічні явища.

Тема 7. Внутрішні води України.

Річкова мережа України. Живлення та типи водного режиму річок. Гідрохімічна та гідротермічна характеристика річок України. Озера України, їх походження і класифікація. Болота України. Штучні водойми.

Тема 8. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України.

Закономірності розміщення ґрунтово-рослинного покриву по території України. Основні типи рослинності, їх географія. Основні типи та підтипи ґрунтів, їх географія. Тваринний світ та його зміни.

Тема 9. Природно-територіальні комплекси (ландшафти).

Природні компоненти. Ландшафтотвірні явища та чинники ландшафтотворення, їх прояв в Україні. Морфологічні одиниці ландшафту. Класифікація ландшафтів України.

Тема 10. Фізико-географічне районування території України.

Поняття фізико-географічного районування. Зональний та азонльний підхід у районування. Історія фізико-географічного районування України. Одиниці фізико-географічного районування та критерії їх виділення. Межі основних фізико-географічних одиниць.

РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРИРОДНИХ УМОВ РІВНИННОЇ ЧАСТИНИ УКРАЇНИ

Тема 11. Зона мішаних лісів України.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. Гідрокліматична характеристика зони. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. Фізико-географічне районування.

Тема 12. Регіональний огляд зони мішаних лісів в межах України

Волинське Полісся, Житомирське Полісся, Київське Полісся, Чернігівське Полісся, Новгород-Сіверське Полісся.

Тема 13. Зона широколистяних лісів України.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. Гідрокліматична характеристика зони. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. Фізико-географічне районування.

Тема 14. Лісостепова зона України.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. Гідрокліматична характеристика зони. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. Фізико-географічне районування.

Тема 15. Регіональний огляд лісостепової зони в межах України.

Дністерсько-Дніпровський край, Лівобережно-Дніпровський край, Середньоруський лісостеповий край

Тема 16. Степова зона України.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. Гідрокліматична характеристика зони. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. Фізико-географічне районування.

Тема 17. Регіональний огляд степової зони в межах України.

Північностепова підзона. Середньостепова підзона. Південностепова (сухостепова) підзона

РОЗДІЛ 4. ПРИРОДНІ КОМПЛЕКСИ ГІР ТА МОРІВ УКРАЇНИ

Тема 18. Українські Карпати.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова. Гідрокліматичні характеристики країни, їх зміни з висотою. Висотна поясність ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. Фізико-географічне районування.

Тема 19. Фізико-географічні області Українських Карпат.

Передкарпатська фізико-географічна область. Область Зовнішніх Карпат. Вододільно-Верховинська фізико-географічна область, Полонинсько-Чорногірська фізико-географічна область, Рахівсько-Чивчинська фізико-географічна область, Вулканічні Карпати, Закарпатська низовина.

Тема 20. Кримські гори.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова. Гідрокліматичні характеристики країни, їх зміни з висотою. Висотна поясисть ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. Фізико-географічне районування.

Тема 21. Чорне море.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова дна. Розчленованість берегової лінії. Кліматичні умови. Льодові явища. Циркуляція та динаміка водних мас. Гідрохімічна характеристика морських вод. Сірководнева товща та причини її виникнення. Органічний світ та екологічні проблеми Чорного моря.

Тема 22. Азовське море.

Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова дна. Розчленованість берегової лінії. Кліматичні умови. Циркуляція та динаміка водних мас. Льодові явища. Гідрохімічна характеристика морських вод. Солоність води та її динаміка. Органічний світ та екологічні проблеми Азовського моря.

Тема 23. Сучасні геоекологічні проблеми України.

Антропогенне навантаження та антропогенізація ландшафтів України. Геоекологічні проблеми регіонів України та шляхи їх вирішення.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин										
	Денна форма					Заочна форма					
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.		Самост.р	Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.
6-й семестр											
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ ТА ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНОЇ БУДОВИ УКРАЇНИ											
Тема 1. Фізико-географічне положення та орографічні складові України	9	2		2		5		1			
Тема 2. Тектонічна та геологічна будова України	14	4		4		6		1			
Тема 3. Історія геологічного розвитку території України	9	2	2	2		5					
Тема 4. Геолого-геоморфологічна будова України	13	4		4		5				1	
Тема 5. Корисні копалини України	9	2		2		5					
Всього 1 розділ	54	14	2	14		26		2		1	
РОЗДІЛ 2. ГІДРОКЛІМАТИЧНА ТА ҐРУНТОВО-БІОГЕННА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ											
Тема 6. Клімат України	14	4		4		6		1			
Тема 7. Внутрішні води України	14	4		4		6		1			
Тема 8. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України	14	4		4		6				1	
Тема 9. Природно-територіальні комплекси (ландшафти)	10	2		2		6					
Тема 10. Фізико-географічне районування території України	10	2	2	2		6					
Всього 2 розділ	62	16	2	16		30		2		1	
Всього за семестр	120	30	4	30		73		4		1	

7-й семестр											
РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРИРОДНИХ УМОВ РІВНИННОЇ ЧАСТИНИ УКРАЇНИ											
Тема 11. Зона мішаних лісів України	6	1		1	4						
Тема 12. Регіональний огляд зони мішаних лісів України	9	2		1	6						
Тема 13. Зона широколистяних лісів України	6	1		1	4						
Тема 14. Лісостепова зона України	7	1		2	4						
Тема 15. Регіональний огляд лісостепової зони	9	2		1	6						
Тема 16. Степова зона України	6	1		1	4						
Тема 17. Регіональний огляд степової зони	9	2		1	6						
Всього 3 розділ	52	10		8	34						
РОЗДІЛ 4. ПРИРОДНІ КОМПЛЕКСИ ГІР ТА МОРІВ УКРАЇНИ											
Тема 18. Українські Карпати	9	2		2	6						
Тема 19. Фізико-географічні області Українських Карпат	7	2		2	4						
Тема 20. Кримські гори	9	1		2	6						
Тема 21. Чорне море	10	2		2	6						
Тема 22. Азовське море	8	2		2	4						
Тема 23. Сучасні геоecологічні проблеми України	10	1		2	5						
Всього 4 розділ	53	10		12	31						
Всього за семестр	105	20		20	48						

Теми практичних занять

Виконання практичних робіт даною робочою програмою не передбачено.

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Фізико-географічне положення і кордони України	2	
2	Тектонічна будова України	2	
3	Геологічна будова України	2	
4	Історія геологічного розвитку та корисні копалини України	2	
5	Геоморфологічна будова України	2	
6	Кліматичні умови та ресурси України	4	
7	Внутрішні води та водні ресурси України	4	
8	Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України	4	
9	Природні-комплекси та фізико-географічне районування території України	2	
10		2	
11	Зона мішаних лісів в межах України	2	
12	Регіональний огляд зони мішаних лісів України	2	
13	Зона широколистяних лісів в межах України	2	
14	Характеристика природи Лісостепової зони України	2	
15	Регіональний огляд природи лісостепової зони	2	
16	Степова зона України	2	
17	Регіональний огляд природи степової зони	2	
18	Аналіз висотної поясності ландшафтів Українських Карпат	4	
19	Аналіз висотної поясності ландшафтів Кримських гір	2	
20	Природні комплекси морів, що омивають територію	2	

	України		
21	Геоекологічні проблеми України	2	
	Всього	50	

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Балюк С.А., Кучер А.В. Просторові особливості ґрунтового покриву як основа сталого управління ґрунтами // Український географічний журнал 2019 (3). С. 3-14. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2019-3_03-14.pdf
2. Бортник С.Ю., Денисик Г.І., Паламарчук Л.В., Рудько Г.І., Стецюк В.В., Хільчевський В.К. Україна, держава: природні умови та ресурси [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Україна-Українці. Кн. 1 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2018. 608 с. Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/item/0014228>
3. Єдина класифікація природних і антропогенно змінених ландшафтних комплексів / Л.Ю. Сорокіна; Інститут географії НАН України. К.: Вид-во «Сталь», 2019. 105 с. <https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/land-clas-2019.pdf>
4. Нетробчук І. М., Полянський С. В. Фізична географія України: практикум для самостійних та індивідуальних занять. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2015. 58 с. <http://esnuir.eunu.edu.ua/handle/123456789/6971>
5. Осадчий В. І., Агулар Е., Скриник О. А., Бойчук Д. О., Сіденко В. П., Скриник О. Я. Добова асиметрія кліматичних змін температури повітря в Україні // Український географічний журнал 2018 (3). <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/618>
6. Паньків З. П. Ґрунти України: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 112 с. <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2.pdf>
7. Руденко Л. Г., Голубцов О. Г., Чехній В. М., Тимуляк Л. М., Фаріон Ю. М. Зміни у використанні земель лісостепової зони України протягом 1991-2018 років: методика, основні тенденції // Український географічний журнал 2019 (1). С. 24-32. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2019-1_24-32.pdf
8. Zakharova M., Leah T., Cerbari V., Baliuk S., Cerbari V., Nosonenko O. Agrochemical characteristics and fertility of the alluvial irrigated soils of Ukraine and Moldova. Agriculture for Life, Life for Agriculture: Book of abstracts, International Conference. Section 1: Agronomy. Bucharest, 2018. http://agronomyjournal.usamv.ro/pdf/2018/issue_2/Art9.pdf
9. Leah T., Cerbari V., Baliuk S., Zakharova M., Nosonenko O. Physical properties features of alluvial irrigated soils of Dniester and Dnieper river basins. Agriculture for Life, Life for Agriculture: Book of abstracts, International Conference. Section 1: Agronomy. Bucharest, 2018. http://agronomyjournal.usamv.ro/pdf/2018/issue_1/Art13.pdf

Додаткові

1. Андриенко Т.Л. и др. Природа УССР. Растительный мир. К.: Наук. думка, 1986. 284 с.
2. Бабиченко В.Н. Природа УССР. Климат. – К.: Наук. думка, 1984. – 232 с.
3. Вернандер Н.Б. Природа УССР. Почвы. – К.: Наук. думка, 1986. – 216 с.
4. Врублевська О. О., Катеруша Г. П. Навчальний посібник з дисципліни «Клімат України та прикладні аспекти його використання». Одеса: ОДЕКУ, 2012. 180 с. http://eprints.library.odeku.edu.ua/378/1/VrublevskaayaAA_Klimat_Ukrainy_%20ta_prikladni%20a_spekty_igo_vykorystanya_2012.pdf
5. Географічна енциклопедія України / Відп. ред. О.М.Маринич. – у 3-х т. – К.: Українська енциклопедія. – 1989. – Т.1. – 416 с., 1990. – Т.2. – 480 с., 1993. – Т.3. – 480 с.
6. Геоморфология УССР / Под ред. Й.М.Рослого. – К.: Выща шк., 1990. – 287 с.

7. Горбачова Л. О. Сучасний внутрішньорічний розподіл водного стоку річок України // Український географічний журнал. 2015, № 3. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2015_3_16-23.pdf
8. Грезе В.Н. и др. Природа УССР. Моря и внутренние воды. К.: Наук. думка, 1987. 224 с.
9. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні. – Львів: Світ, 1997. – 267 с.
10. Заставний Ф.Д. Географія України: У 2-х книгах. – Львів: Світ, 1994. – 472 с.
11. Клименко В. Г. Гідрологія України: Навчальний посібник для студентів-географів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 124 с. http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/3785/2/Gidrolog_Ukraine.pdf
12. Коротун І.М., Коротун Л.К., Коротун С.І. Природні умови та ресурси України: Навч. посібн. – Рівне: Вид-во УДАВГ, 1997. – 175 с.
13. Малиш Н. А. Структурні показники та економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу України. <http://academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/11.pdf>
14. Маринич А.М., Пашенко В.М. Природа УССР. Ландшафты и физико-географическое районирование. – К.: Наук. думка, 1985. – 224 с.
15. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Хрестоматія з географії України. К.: Генеза, 1994. 448 с.
16. Мильков Ф. Н., Гвоздецкий А. Н. Физическая география СССР. – Ч.1. – М.: Высшая школа, 1986. – 248 с.
17. Нецик М. В., Гаськевич В. Г. Торфові ґрунти Малого Полісся : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 198 с. <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Torfovi-grunty-Maloho-Polissia-Has-kevych.pdf>
18. Обухов Є. В. Показники забезпеченості населення України водними ресурсами на початку 2019 року // Гідроенергетика України, 1-2/2019. С. 31-35. <https://uhe.gov.ua/sites/default/files/2019-08/10.pdf>
19. Паламарчук М.М., Горленко І.О., Яснюк Т.Є. Географія мінеральних ресурсів Української РСР. – К.: Радянська школа, 1985. – 136 с.
20. Природно-заповідний фонд Української РСР / За ред. М.А. Воїнственського. – К.: Урожай, 1986. – 224 с
21. Фізична географія України: Робочий зошит для практичних та семінарських занять. Навчальний посібник / О.В. Давидов, Д.С. Мальчикова, Р.П. Мельник. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2012. – 103 с.
22. Філоненко Ю.М. Особливості поширення гляціальної та флювіогляціальної морфоскульптури в межах басейну річки Снов / Ю.М. Філоненко, О.Ю. Філоненко // Україна: географія цілей та можливостей. Збірник наукових праць. – К.: ВГЛ “Обрії”, 2012. – Т. I. – 358 с. С. 338-340.
23. Шуйський Ю. Д., Вихованець Г. В., Панкратенкова Д. О. Основні риси антропогенного впливу в береговій зоні Чорного та Азовського морів у межах України // Український географічний журнал. 2019 (1). С. 8-14. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2019-1_08-14.pdf

Інформаційні ресурси

1. <http://geoswit.ucoz.ru/index/0-10> [Електронний ресурс] / Матеріали з основних тем курсу фізичної географії України.
2. http://geoknigi.com/book_view.php?id=783 [Електронний ресурс] / Пізнавальний сайт «Географія» – велика кількість корисної пізнавальної та наукової інформації з географії України.
3. <http://www.geo-asset.com/tests/3> [Електронний ресурс] / Портал практичної географії (практичні роботи, тести).

4. http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_ukrajini/39 [Електронний ресурс] / Географічний портал «Географіка» – підручники, навчальні посібники, монографії з фізичної географії України.

5. Електронний навчальний курс «Географія України» з картами «Україна та її регіони» (карти України та регіонів, коментарі, статистика та ілюстрації) [Електронний ресурс]. – CD-диск для мережевого використання.

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- тематичні карти та атласи України
- підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури;
- відеоматеріали по темам курсу;
- ілюстративні матеріали (структурно-логічні схеми, таблиці).